

oğlu Şeyh Ömer'dir. Soyu Abdülkâdir-i Geylânî ve Hz. Hasan vasıtasıyla Hz. Ali'ye ulaşır. Seyyid Ali Fındıkî'nin ataları da diğer bazı Ehl-i beyt mensupları gibi Abbâsîler döneminde Bağdat'a yerleşmiştir. 1258 yılındaki Moğol istilâsı sonucu yakılıp yıkılan Bağdat'tan ayrılmak durumunda kalan aile Beşiri ve Kurtalan arasındaki Erzen'e göç etmiştir. Erzen ve çevresinin Timur'un istilâsına uğraması üzerine Siirt'e yerleşen aile Fındık'a göçmüştür.

İlk eğitimini babasından alan Ali daha sonra İdil Bafe (Sulak) köyü imamı Molla İsmâil, Gercüşlü Molla Necmeddin, Beşiri Korik köyü imamı Molla İbrahim, Silvan müftüsü Seyyid Abdurrahman Efendi, Silvan âlimlerinden Molla Hüseyin Kıçık, Molla Hamid, Molla Yakup, Hazrolu Hacı Fettah Efendi, Cizreli Şeyh Said Seyda ve kendi kayınpederi Şeyh Seyyid Hasan gibi âlimlerin yanında medrese tahsilini tamamladı. İlk icâzetnâmesini Silvan Behlül Bey Medresesi'nde kesintisiz yedi yıl (1915-1922) tahsil gördüğü Silvan müftüsü Seyyid Abdurrahman Efendi'den aldı. Ardından aynı zamanda babasının amcası olan kayınpederi Seyyid Hasan ve Cizreli hocası Şeyh Seyda'dan da icâzet aldı. Yine Şeyh Seyda ve Şeyh İbrahim Hakkı Basret kendisine tarikatta hilâfet icâzeti verdi. Tahsilini tamamladıktan sonra Fındık nahiyesinde imamlık yapmaya başladı. Ardından Güçlükönak'a bağlı Guvinan köyünde de bir süre imamlık yaptı, Cizre'nin Senati köyüne yerleşerek burada uzun müddet ders verdi. Müderrislik görevini Şeyh Seyda'nın isteği üzerine onun köyü Serdehl'de sürdürdü (1937). Ardından Cınibir köyüne yerleşerek orayı bir ilim merkezi haline getirdi ve ölünceye kadar köyde yaşadı. 1 Mart 1968 tarihinde vefat etti ve Cizre-Kale mahallesindeki Şeyh Seyda Makberi'ne defnedildi. Üç oğlu ve iki kızı olan Erzen'in oğullarından Abdurrahman, Cizre müftülüğü yapmıştır. Arapça, Farsça ve Kürtçe bilen Erzen şairliğiyle de tanınmıştır.

Eserleri. Ali Erzen'in en meşhur eseri divanıdır (İstanbul 1999, 2004, 2009, 2010, 2011). Elli bir şiirin bulunduğu divanda iki Arapça, bir Farsça manzumenin dışındakiler Kürtçe yazılmıştır. Ağırlıklı olarak öğütlerin yer aldığı şiirlerinde müellif önce kendine nasihatle bulunur, bu arada bölgecilik, ırkçılık ve taassuptan uzak durulmasını ister. Sa'id Nursi, Şeyh Seyda ve Erzurumlu İbrâhim Hakkı gibi şahsiyetler için yazdığı

Ali Erzen

mersiyeler yanında bazı manzumeler de sorulara cevap / fetva amacıyla kaleme alınmıştır. Bid'at ve hurafeler karşısında çok duyarlı olan Erzen bir kısım şiirlerinde bölgede mevcut bu tür inançlara, şeyh, molla ve sûfiler arasındaki anlamsız rekabete temas eder. Ali Erzen'in basılmamış eserleri arasında Vehhâbîler'e red-diye olarak yazdığı *Def'u ş-şübühât fi nazmi't-türrehât ve Zülüfiķârü 'Alî 'alâ raķabeti münkirî'l-istimdâd min nebiyyin ev velî*, ayrıca *Risâle fi i'âdeti'z-zuhri ba'de şalâti'l-cumu'a (Risâletü'l-Lüm'a fi i'âdeti'l-cumu'a)*, humusun kesilmesinden dolayı Ehl-i beyt'e zekât verilebileceğine dair *Risâle fi i'tâ'i'z-zekât li-Ehli'l-beyt (el-İnşâf fi cevâzi'z-zekât li-Ehli'l-beyt)*, *Risâle fi haķķi imâni ebeveyi'r-Resûl (Risâle fi necâti ebeveyi'n-nebi)*, *Hâşiye 'alâ Tefsiri Kâdi Beyzâvî* ve bazı açıklamaları içeren *Ta'liķa (Havâşi) 'alâ Dîvânî'l-Cezerî* sayılabilir. Kürtçe olan sonuncu eser dışında Arapça kaleme alınan bu eserler kendisinin özel kütüphanesinde mevcut olup ilk üç risâle talebesi ve yeğeni M. Sait Erzen tarafından *Mecmû'atü'r-resâ'il* adıyla neşredilmiştir (İstanbul 2010).

BİBLİYOGRAFYA :

Seyid Ali, *Dîwan*, İstanbul 2004; M. Said Erzen, *Dünden Bugüne Erzen Ailesi*, İstanbul 2007; M. Cüneyt Gökçe, "Seyid Ali Fındıkî ve Dîvanı", *İl. Uluslararası İbrahim Hakkı ve Siirt Uleması Sempozyumu* (ed. Ahmet Erkol – Abdurrahman Adak), İstanbul 2008, s. 477-499; Recep Özdi- rek, "Cumhuriyet Döneminde Şırnak Bölgesinde Yaşayan Âlimlerin Fıkıhla İlgili Eserlerinin Değerlendirilmesi", *Uluslararası Şırnak ve Çevresi Sempozyumu (14-16 Mayıs 2010)*, *Sempozyum Bildirileri* (ed. M. Nesim Doru), Ankara 2010, s. 710-712; a.mlf., "Cumhuriyet Dönemi Cizre Bölgesi Din Âlimleri", *Bilim Düşünce ve Sanatta Cizre* (ed. M. Nesim Doru), İstanbul 2012, s. 227-228; Şaban Karasakal, "Seyyid Ali Fındıkî ve Kâdi Beydâvî'ye Hâşiyeleri", a.e., s. 305-320; M. Zahir Ertekin, "Naveroka Helbestên Seyid Eliye Fındıkî", a.e., s. 487-492; Abdullah Yaşın, *Tarih, Kùltür ve Cizre*, İstanbul 2011, s. 505-507.

M. CÜNEYT GÖKÇE

ESENDAL, Memduh Şevket

(1884-1952)

Türk hikâye yazarı
ve siyaset adamı.

28 Mart 1884'te Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinde doğdu. Asıl adı Mustafa Memduh olup babası Mehmed Şevket Bey, annesi Emine Şâdiye Hanım'dır. Düzenli bir eğitim görmedi ve daha çok kendi kendini yetiştirdi. Bir süre çiftçilikle uğraştıktan sonra Reji Muhafaza Müdürlüğü'nde çalıştı. Genç yaşta İttihat ve Terakkî Cemiyeti'ne girdi. Esnaf Odaları mümessilliği ve Anadolu Vilâyetleri müfettişliği görevlerinde bulundu. Kör Ali İhsan Bey ve Kara Kemal'in liderliğindeki Meslekî Temsilciler Grubu'na katıldı. İstanbul'un işgali üzerine arkadaşlarıyla birlikte İtalya'ya kaçmak zorunda kaldı. Dönüşünde Ankara'ya gitti ve Millî Mücadele'ye iştirak etti. Meslekî temsilcilik fikirleri sebebiyle tek parti (Cumhuriyet Halk Fırkası) iktidarına ters düştüğünden zaman zaman elçilik göreviyle yurt dışına gönderildi. Bakü (1920-1924), Tahran (1925-1930), Kâbil (1933-1941) elçiliklerinde bulundu. Elazığ (1931-1933) ve Bilecik (1941-1950) milletvekiliği, Cumhuriyet Halk Partisi genel sekreterliği (1942-1945) yaptı. 17 Mayıs 1952'de Ankara'da öldü.

Dışa dönük, iyimser bir mizaca sahip olan Memduh Şevket *Tanin* gazetesinde 1908'de yayımlanan "Veysel Çavuş" adlı hikâyesiyle edebiyat alanına girmiş, daha sonraki yıllarda *Çığır*, *Meslek*, *Vakit*, *Ulus* gazeteleriyle *Halka Doğru*, *Ülkü*, *İstanbul Kültür*, *Pazar Postası*, *Seçilmiş Hikâyeler*, *Hayat*, *Hisar*, *Türk Dili* dergilerinde hikâyeler neşretmiştir. Hayatında iki hikâye kitabı ile (*Hikâyeler Birinci Kitap*, *Hikâyeler İkinci Kitap*) bir romanı basılmış, *Miras*, *Ayaşlı ve Kiracıları*, *Vassaf Bey* isimli üç roman kaleme almış olmakla birlikte daha çok hikâyede yoğunlaşmıştır. Başlangıçta G. de Maupassant, 1921'den sonra Çehov tarzında, XIX. yüzyılın sonlarından XX. yüzyılın ortalarına kadar gelen Türk toplumu ve meselelerine dair kendine has dünya görüşü perspektifinden hikâyeler yazmış, ancak şöhret endişesi taşınması, eserlerini hemen okuyucuya ulaştıramaması ve ismini açıkça kullanmaması (M.Ş., M.Ş.E., Mustafa Memduh imzalarıyla) yüzünden devrinde yerince tanınmamıştır.

Esental, sanat hayatının 1908-1920 yıllarını kapsayan birinci devresindeki

hikâyeleriyle *Miras* romanında kendinden önceki hikâye ve roman geleneğine bağlı kalmıştır. Dış dünya ile psikolojik halin ifadesini esas aldığı dönemde tenkitçi, tasvirci, tahlilci olmasıyla belirginleşen sosyal gerçekçilik anlayışına sahiptir. Mesajını ön plana çıkararak okuyucuyu kanaatlerine ortak etmek ister. Bazı hikâyelerinde bireyci ve santimantaldır. Klasik giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine göre şekillenen bu dönemin hikâyeleri gücünü dış dünyadan bilinçli olarak seçilmiş, ayıklanmış, belli bir amaca göre düzenlenmiş vak'adan, vak'a da çok açık tezatların çatışmasından alır. Güçlü bir mekân-insan, mekân-konu ilişkisinin söz konusu olduğu bu hikâyeler okuyucunun merak duygusunu kamçılayacak gerilimlerle yüklüdür. Büyük ölçüde alt tabakadan seçilmiş olan kahramanlar idealize edilmiştir. Bireysel arayışlarla birlikte daha çok Edebiyat-ı Cedide mektebiyle Millî Edebiyat hareketinin getirdiği temel anlayışların etkisi dikkatlerden kaçmaz.

Bakü mümessilliği esnasında Anton Çehov'u tanıyan Memduh Şevket, sanat hayatının ikinci / ustalık devresinde (1921-1952) özellikle türün yapısı ve yapı unsurları bakımından Çehov tarzı hikâyeyi benimsemiştir. Bu dönemde 200 civarındaki hikâyesinde ve iki romanında yine realist sanat anlayışına sahip olmakla birlikte dış âlemi hikâyeye taşırken geniş ölçüde tabiiği esas alır. Vak'a için büyük olaylar ve çatışmalara ihtiyaç duymaz. Okuyucunun merak duygusunu kamçılayacak gerilimlerden uzak durur. Gündelik hayat içindeki herhangi bir olay veya durum vak'a için yeterlidir. Çoğu zaman giriş bölümü olmadan doğrudan vak'ayla başlayan hikâye belli bir sonuca ulaşmadan bitiverir. Daha çok kişilerin ruh halini sezdirmenin esas olduğu bu hikâyelerde dramatik özellik öne çıkar.

Esandal hikâye ve romanlarında aile kurumu, yöneten-yönetilen ilişkisi, günlük hayatı çerçevesinde küçük insan, yozlaşma, çocuk/çocukluk, Bulgar zulmü, düşkünlere acıma gibi konular çevresinde yoğunlaşmıştır. Yazar dikkatini, Türk toplumunun imparatorluktan Cumhuriyet'e geçiş dönemi problemleri üzerinde yoğunlaştırmıştır. Fakir kenar semtlere yönelir. Şehirlisinden köylüsüne, nâzırından odacısına, erkeğinden kadınına, yaşlısından çocuğuna, fakirinden zenginine kadar sosyal durum ve karakterdeki insanların başarıyla sunar. Zengin şahıs kadrosu büyük ölçüde dışa dönük, nikbin, aktif insanlardan

Memduh
Şevket
Esandal

oluşur. İçe dönük, bedbin, pasif karakterler sadece birinci dönem eserlerinde yer alır. Kahramanlarına topluca bakıldığında yazarın memur, bürokrat, yarı aydın, ev kadını, alafanga kesim, esnaf, din adamı ve dedikoducu tipler üzerinde durduğu görülür. Onun hikâye / romanlarındaki muhteva çekirdeği şu şekilde formüle edilebilir: Genelde olması istenen-istenmeyen çatışması; fikrî temelde meslekî temsilcilik / ufki medeniyet-mevcut yönetim biçimi / sanayi medeniyeti çatışması; insanî temelde küçük insan-küçük insan dışındakilerin çatışması. Esandal özü halkçılığa dayanan, meslekî temsilcilik veya ufki medeniyet olarak adlandırılan bir dünya görüşüne sahiptir.

Güçlü Türkçecilik bilincine sahip olan Memduh Şevket'in dil ve üslubu sanat hayatı müddetine belli bir dinamizme sahiptir. İlk hikâyeleriyle *Miras* romanında Edebiyat-ı Cedide ile Millî Edebiyat'ın dil anlayışı arasında gidip gelen yazar daha çok yazı diline bağlı kalır ve dilde belli bir istikrardan çok kararsızlık dikkati çeker. Israr ettiği suni, kapalı, uzun birleşik cümleleri mâna ve yapı bakımından yer yer ârizalidir. 1920'lerden itibaren tesir, arayış ve kitabî yazı dilinden uzaklaşmaya başlar, hızla konuşma diline yaklaşır. 1930'lara gelindiğinde artık onun için asıl olan konuşma dilidir. Kendine has kısa, basit ve tabii cümleyi bulmuştur. Söz konusu ikilik üslûpta da kendini hissettirir. Dış dünya ile psikolojik durumun ifadesi çevresinde ortaya çıkan 1920 öncesi üslûbu kendine has normlara ulaşmış, bireysel ve orijinal olmaktan ziyade, tesir unsurlarıyla kendi arayışlarının sonucu olan unsurların sentezinden oluşmuş tipik bir geçiş devri üslûbudur. Yazarın 1920'den sonraki üslûbunun dikkati çeken ilk özelliği dış âlemin ifadesi çevresinde meydana gelmiş olmasıdır. Esandal mücerredin

değil müşahhasın dili peşindedir. Gerçeği abartmadan, değiştirmeden ve yeniden düzenlemeden sunar. Burada da göstermeden faydalanır ve büyük ölçüde diyaloga dayanır. Üslûbunun temel özelliklerinden biri de konuşma / sohbet tarzında oluşudur. Tahkiye, tasvir, açıklama, tahlil, iç konuşma anlatım tarzlarını en aza indirmiş, ayrıntıdan uzak durmuştur. Son derece yumuşak, önemli ölçüde mizahî niteliklere sahip bir üslûpla okuyucu karşısına çıkar. Tenkitçi değil hoşgörülüdür. Bütün bu nitelikleriyle Esandal modern Türk hikâyeciliğinin önemli yazarları arasında yer alır.

Esandal fikrî bakımdan genel anlamda sosyalist dünya görüşüne dahil edilse de düşünceleri Doğu ve Batı'nın hazır fikir kalıplarına indirgenemez. "Amûdî medeniyet" dediği sanayi medeniyetinin sürekli olacağı ve insanlığa huzur getireceği inancında değildir; "ufki medeniyet" adını verdiği toprak medeniyetine inanır. Savunduğu meslekî temsilcilik görüşünü de şu üç temel kaynağa dayandırır: Osmanlı Devleti'nin sosyal yapısında önemli bir yer tutan lonca sistemi, dayanışmacı çözüm arayışları ve halkçılık düşüncesi, Rusya'da gelişen ve hayata geçirilmeye çalışılan sosyalizm.

Eserleri. Hikâye: *Hikâyeler Birinci Kitap* (1946), *Hikâyeler İkinci Kitap* (1946), *Otlakçı* (1958), *Mendil Altında* (1958), *Temiz Sevgiler* (1965), *Ev Ona Yakıştı* (1971), *Sahan Külbastısı* (1983), *Veysel Çavuş* (1984), *Bir Kucak Çiçek* (1984), *İhtiyar Çilingir* (1984), *Hava Parası* (1984), *Bizim Nesibe* (1985), *Kelepir* (1986), *Gödeli Mehmet* (1988), *Güllüce Başları Yolunda* (1992), *Gönül Kaçanı Kovalar* (1993), *Mutlu Bir Son* (2005). **Roman:** *Ayaşlı ve Kiracıları* (1934'te *Vakit* gazetesinde tefrika *Ayaşlı ile Kiracıları*), *Vassaf Bey* (1983), *Miras* (1988). Esandal'ın ayrıca *Kızıma Mektuplar* (2001) ve *Oğullarıma Mektuplar* ile (2003) *Tahrân Anıları ve Düşsel Yazılar* (1999) adlı kitapları vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Tahir Alangu, *Cumhuriyetten Sonra Hikâye ve Roman*, İstanbul 1968, I, 123-124; Abidin Nesimi, *Yılların İçinden*, İstanbul 1977, s. 240-250; İsmail Çeşli, *Memduh Şevket Esandal*, Ankara 1991; a.m.f., *Memduh Şevket Esandal İnsan ve Eser*, Isparta 1999; Muzaffer Uyguner, *Memduh Şevket Esandal*, Ankara 1991; Salim Şengül, *Anılarda Kalan Portreler*, İstanbul 1991, s. 55-68; Mustafa Kutlu, "Esandal, Memduh Şevket", *TDEA*, III, 91-93; "Esandal, Memduh Şevket", *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, İstanbul 2001, I, 338-341.

